

є збіркою норм звичаєвого права та княжих уставів, складеної в XI-XII ст. Зокрема ст. 23 Руської Правди (Велика редакція) встановлено, що «аже хто ударит мечем, не вине з його, або рукояттю, то 12 гривень продажу за образу». Слід звернути увагу, що предметом правопорушення у цьому випадку є не фізичне здоров'я потерпілого, а його честь і гідність, що також входить в поняття недоторканності приватного життя. В Руській Правді недоторканність приватного життя починається з охорони честі та гідності. Великій редакції невідома образа честі словом, тільки дією, яка проявляється у виді умисного поштовху, ударів у обличчя рукою або жердиною тощо [1, с. 118].

Помітними віхами на шляху утвердження інституту недоторканності особи, на думку Чиркіна В. Є. були знаменита Велика хартія вольностей 1215 р. та англійський акт «Хабеас корпус» 1678 р., який ввів поняття «належна процедура», встановив гарантії недоторканності особи, принцип презумпції невинності [2, с. 201].

За твердженням І. І. Присяжнюка, вагому роль у становленні та формуванні інституту приватного життя зіграла діяльність американських судів. Так, у 1965 р. у справі «Grisword v. Connecticut» суддя Верховного суду США Дуглас активізував перші п'ять поправок до Конституції США, визнавши, що ці поправки охороняють різні аспекти недоторканності приватного життя [3, с. 34].

Основним джерелом права в Україні з 1840 року був 15 том Зводу законів Російської імперії. Незважаючи на те, що приватність ще не була самостійним об'єктом юридичного охорони та системою правовідносин, саме з цього уложення починається захист окремих складових приватності людини (зокрема таємниці кореспонденції, недоторканності приватного житла, персональної інформації), які діють й сьогодні у чинному законодавстві. Норми про захист приватності зустрічаються також у «Статуті про покарання, які призначаються мировими суддями» 1864 р. — збірнику загальних законів, які доповнюють уложення.

Важливим етапом у розвитку інституту приватного життя стала Конституція СРСР від 5 грудня 1936 р., вона стала першою конституцією, в якій був закріплений широкий перелік особистих прав і свобод. Затверджена 21 січня 1937 р., Консти-

О. Л. Барабаш

здобувач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики

ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ЩОДО ІНСТИТУТУ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ОСОБИ

Виникнення та становлення інституту приватного життя особи в Україні має довгу і цікаву історію. Сучасна доктрина кримінального права дотримується думки, що приватне життя бере свій початок з доби Київської держави та появи «Руської Правди», найдавнішої пам'ятки слов'янського права, яка

туція РРФСР за змістом була переважно ідентична Конституції СРСР 1936 р. Безумовно, розташування положень про права та обов'язки громадян в кінці конституції говорить про те, що для держави вони аж ніяк не грали великої ролі. Однак саме закріплення таких прав, як свобода совісті (ст. 124), недоторканність особи (ст. 127), недоторканність житла і таємниця листування (ст. 128) має велике значення.

23 березня 1976 р. щодо СРСР набув чинності Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, у ст. 17 якого передбачено, що ніхто не може зазнавати безпідставного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію і кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань. Конституція СРСР від 7 жовтня 1977 р. була прийнята під впливом цього міжнародного пакту і суттєво розширювала сукупність прав і свобод громадян. Вперше в радянській історії конституція передбачала, що особисте життя громадян, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень охороняються законом (ст. 56) [4, с. 135].

В Україні у період радянської державності, коли в умовах антидемократичного політичного режиму здійснювався тотальний контроль за громадянами, закріплення в Конституції УРСР права на таємницю особистого життя не привело до створення реальних гарантій його забезпечення. Лише після проголошення незалежності України з'явилися політичні умови для створення правових механізмів забезпечення права на таємницю приватного життя громадян.

Початковим етапом становлення в Україні інституту недоторканності приватного життя людини є його конституційне закріплення. Відповідно до статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [5, ст. 32].

Також право особи на приватне життя охороняється кримінальним законом України. Так, ст. 182 Кримінального кодек-

су України встановлює кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, а саме за: незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації [6, ст. 182].

Однак для становлення будь-якої демократичної інституції потрібний певний проміжок часу, коли формується правова база, виникають механізми реалізації, відбуваються процеси вдосконалення практики застосування.

Література

1. Терлюк І. Я. Історія держави і права України (Доновітній час) [Текст] : навчальний посібник / Іван Ярославович Терлюк. — К. : Атіка, 2006. — 218 с.
2. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран [Текст] / В. Е. Чиркин. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 2005. — 391 с.
3. Присяжнюк І. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла або іншого володіння особи в Україні [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / І. І. Присяжнюк. — К., 2010. — 230 с.
4. Титов Ю. П. Хрестоматия по истории государства и права России [Текст] / Ю. П. Титов. — М. : Проспект, 2000. — 472 с.
5. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
6. Кримінальний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.